

Van knisperboekjes tot leesles

Boeken tussen geboorte en een jaar of zeven

dr. Ewald Vervaeke

Een bibliotheek kan elk kind het juiste boek aanbieden. Daarvoor zijn twee dingen nodig:

- Weten wat dit kind leuk vindt en waar het zich voor interesseert.¹
- Weten wat zijn ontwikkelingsniveau is: een tweejarige dreumes is geen vijfjarige kleuter. Alles wat een kind doet, heeft namelijk met zijn ontwikkelingsniveau te maken. Vandaar dit artikel.²

In §1 staan we stil bij de psychologische ontwikkeling in het algemeen. In §2-4 bespreken we de lees- en boekontwikkeling. §5 gaat over de vraag hoe een bibliotheek optimaal kan inspelen op die lees- en boekontwikkeling.

1. De psychologische ontwikkeling

Verantwoord omgaan met iets vooronderstelt kennis van datgene. In ons geval is dat de psychologische ontwikkeling van het kind. De kennis daarover willen we toepassen op het boekaanbod aan kinderen van geboorte tot en met het aanvankelijke leesonderwijs. Gewoonlijk krijgt een kind leesonderwijs vanaf 6;0 tot 7;0³ en duurt het aanvankelijke leesonderwijs bij een leesrijp kind ongeveer vier maanden.

Omdat een kind doorgaans tussen 6;6 en 8;6 leesrijp wordt, bespreken we de ontwikkeling tot 8;6. Deze telt 14 fasen.⁴ Een fase heeft niets met kalenderleeftijd te maken maar wordt gekenmerkt door een manier van functioneren – we zullen daar vele voorbeelden van tegenkomen. Een fasentheorie is dan ook geen indeling maar een verklaring voor elkaar opvolgende manieren van functioneren. We vatten die 14 fasen als volgt samen:

- 7 maanden na de bevruchting – 1;6: de *sensorimotorische hoofdfase*; de intelligentie bestaat uit gehelen van zintuiglijke en motorische reacties.
- 1;6–3;0: de *symbolische hoofdfase*; de intelligentie overstijgt het sensorimotorische, waardoor symbolen mogelijk worden.
- 3;0–8;6: de *cognitief-relatieve hoofdfase*; de intelligentie bestaat uit verbanden tussen symbolen.

2. De boekontwikkeling tot 1;6

De neurologische ontwikkeling van de foetus is rond 7 maanden na de bevruchting voltooid: het aantal hersencellen ligt vast en de zintuigen en de spieren functioneren. Voorlopig is de psychologische ontwikkeling daarom zintuiglijk en motorisch van aard.⁵ Deze hoofdfase telt zes fasen.

Fase 1 (-0;1): de zintuiglijke en motorische reacties staan los van elkaar. Het kind loent (ogen) en blijft niet ergens op knijpen (handen).

Fase 2 (0;1-0;4): zintuiglijke en motorische reacties vormen stelsels. Het kind staart (ogen) en blijft knijpen (handen). Ook ontstaat rond 0;1 de eerste glimlach. Deze duidt erop dat het kind gevoelsmatig betrokken is bij zijn gedrag: het neemt niet alleen dat geluidje, die ogen en dat gekriebel aan zijn voetjes waar, maar het vindt die ook leuk.

Fase 3 (0;4-0;8): er is gerichtheid van het ene sensorimotorische stelsel van fase 2 op het andere van fase 2. Dit komt het duidelijkst naar voren in het feit dat het kind reikt naar wat het ziet. Het grijpt want daarin doet het iets met een hand, wat het met zijn ogen ziet – in de fasen 1 en 2 functioneerden handen en ogen los van elkaar.

Fase 3 maakt *knisperboekjes*⁶ en *badboekjes* mogelijk. Immers, doordat het kind kan grijpen naar wat het ziet, kan het daar ook op slaan, op sabbelen en tegen duwen. Vandaar dat deze boekjes van stevig materiaal moeten zijn. Omdat het fase-3-kind gevaren niet kan overzien, moeten ze onder meer ronde randen hebben – om het prikken in de eigen ogen en het beschadigen van de huid te voorkomen.

¹ Dit artikel gaat uitsluitend over de psychologische ontwikkeling van het kind. En die is voor alle kinderen gelijk. We dienen echter altijd te blijven bedenken dat het gedrag van een concreet kind ook door zijn persoonlijkheid wordt bepaald. En dat de persoonlijkheid van persoon tot persoon verschilt, dus ook van kind tot kind.

U doet er daarom altijd goed aan om bij uw adviezen en toelichtingen aan lezers te zeggen dat wat u bespreekt altijd in het licht van de persoonlijkheid van het betreffende kind bekeken moet worden. Dit is onder meer van belang bij ouders en grootouders die graag zouden zien dat hun (klein)kind een gretige lezer wordt. Of en hoezeer een kind een gretige of moeizame lezer wordt, hangt echter in de eerste plaats van zijn persoonlijkheid af. Ook pogingen om hem tot lezen te krijgen, zal het dan ook altijd volgens zijn persoonlijkheid opvatten: pogingen die onvoldoende bij zijn persoonlijkheid passen, zal het vroeg of laat als opdringerig ervaren zodat die pogingen gemakkelijk averechts kunnen uitpakken.

² Dit artikel is gebaseerd op de gelijknamige lezing die ik op 13 juli voor bibliothecarissen in de provincies Limburg en Noord-Brabant heb gegeven.

³ '6;0' staat voor '6 jaar en 0 maanden'; '6;6' en staat dus voor '6 jaar en 6 maanden' of '6,5 jaar'.

Kalenderleeftijden als 1;6, 3;0 en 8;6 zijn heel globaal. Bijvoorbeeld, gemiddeld begint de taalverwerving rond 1;6, maar er zijn kinderen bij wie dat al met 1;1 of nog eerder het geval is en kinderen bij wie dat pas met 1;11 of nog later is. En terwijl het kind gemiddeld met 6;6 leesrijp wordt, zijn er kinderen die al met 4;3 of nog jonger leesrijp zijn maar ook kinderen die dat pas met 8;8 of nog ouder worden.

⁴ Voor een uiteenzetting en een toelichting zie mijn boek *Van schoolkind tot schoolkind; wat kan jouw kind tussen 0 en 8 jaar?*, Delft, Elmar, 2017. Voor een nog meer uitvoerige uiteenzetting en toelichting zie mijn boeken *Groeienderwijs; psychologie tussen 0 en 3 jaar* en *Naar school; psychologie tussen 3 en 8 jaar*; beide: Delft, Elmar, 2012. *Van schoolkind tot schoolkind* is een samenvatting en vereenvoudiging van *Groeienderwijs* en *Naar school*.

⁵ We spreken van de *sensorimotorische intelligentie* die uit *sensorimotorische schema's* bestaat.

⁶ Zoals *Milo de kat gaat op stap* van *Boekstart*.

Knisper- en badboekjes zijn voor het fase-3-kind zelf slechts voorwerpen waar het effecten mee kan bereiken die het ook met andere voorwerpen (aluminiumfolie; badeend) zou kunnen bereiken. Deze boekjes zijn dan ook in de eerste plaats goed voor de ouders: hopelijk bevorderen ze een basale boek- en leescultuur in het gezin.

Fase 4 (0;8-1;0): de stelsels van fase 3 worden gecombineerd. Het kind kan bijvoorbeeld twee keer grijpen om een gehinderd doel te pakken: het verwijdert de hindernis en pakt het gewenste voorwerp. Ook ontstaan hier de hechting aan vertrouwden en de angst voor vreemden.

In fase 4 dicht het kind voorwerpen/personen vaste plaatsen toe: als het een speeltje twee keer op plaats A heeft zien verdwijnen, zoekt het daar de derde keer eveneens, ook als het duidelijk heeft gezien dat het op plaats B is verdwenen. Dit is het 'vertrouwde plek'-verschijnsel, dat maakt dat het aan *zoekboekjes* toe is: een hondje achter een luik zoeken, een poesje tevoorschijn halen door aan een strook te trekken.

Fase 5 (1;0-1;3): het kind varieert in de combinaties van fase 4 en heeft aandachtcontact. Aandachtcontact houdt in dat het zijn directe omgeving met de blik kan verkennen, zonder datgene aan te moeten raken – ogen en handen kunnen los van elkaar functioneren (maar staan niet meer los van elkaar, zoals in de fasen 1 en 2). Het wijst onder meer egocentrisch naar personen en voorwerpen: het wil de ander nergens op attenderen en begrijpt ook andermans wijzen niet.

Variëren en aandachtcontact maken klanknabootsingen mogelijk: het kind hoeft dat blaffende hondje niet aan te raken en kan binnen zijn eigen klankenpalet variëren om dat blafgeluid zo goed mogelijk te benaderen.

Aandachtcontact van fase 5 maakt *prentenboeken* mogelijk en klanknabootsingen maken *boekjes met geluidmakende dieren en voorwerpen* ('boe', 'brr') mogelijk.

Fase 6 (1;3-1;6): de variaties van fase 5 worden samengesteld. Het kind wijst sociaal: het maakt de ander ergens op attent en begrijpt andermans wijzen. Het brabbelt klankreeksen met een zinsintonatie van de spreektaal van zijn omgeving.

In de fasen 1-6 is de taalontwikkeling louter klankontwikkeling. Daarom begrijpt het kind de inhoud van wat het hoort (voorlezen, vertellen, zingen en dergelijke) niet.

Voorlezen en dergelijke draaien bij het kind in de fasen 1-6 om stemherkenning, intonatie en samendoen.

3. De boekontwikkeling in 1;6-3;0

De combinaties van fase 6 (sociaal wijzen, brabbelen met intonatie van de omgevingstaal) zijn dermate samengesteld dat in de volgende fase een overstijgen van het louter zintuiglijk-motorische mogelijk wordt. In de psychologische ontwikkeling staan de mentale beelden centraal, die symbolen mogelijk maken. De tweede hoofdfase telt vier fasen.

Fase 7 (1;6-1;10): de mentale beelden ontstaan. Van een mentaal beeld geven we eerst een niet-taalvoorbeeld.

Toen het kind in de fasen 3-6 op de keukenvloer met een deksel speelde, sloeg het daarop en daarmee, gooide het dat weg, en zo meer. In fase 7 daarentegen kan het een deksel ook gebruiken om er bijvoorbeeld mee te doen alsof het aan het sturen is – vaak zegt het er dan 'Brr, brr' bij om het geluid van een auto na te doen. Het deksel is dan een symbolisch voorwerp: het staat dan voor een stuur. Tevens is het kind dan tot uitgesteld imiteren in staat – op de keukenvloer ziet het immers niemand autorijden, die het direct na zou kunnen doen.

Woorden als 'poes' en 'eten' berusten ook op mentale beelden. Precies zoals een deksel voor een stuur kan staan, kan de klankreeks 'poes' voor een kat staan en de klankreeks 'eten' voor het nuttigen van voedsel. Waren er in fase 4 klanken als 'ma-ma', 'pa-pa', 'tla-tla', 'to-to' en dergelijke, waarvan sommige 'kinderkamerwoordjes' zijn geworden en in de fasen 5 en 6 klanknabootsingen als 'Woef', 'Bèh', 'Br' en dergelijke, vanaf fase 7 komen woorden als 'poes', 'eten' en zo bij, en wel de eerstvolgende jaren elke dag wel enkele nieuwe woorden. De zogeheten woordenschatexplosie is begonnen.

Kenmerkend voor de woorden van fase 7 is dat ze terugverwijzen naar de zintuiglijk-motorische combinaties van de fasen 1 tot en met fase 6. Zelfs als de huiskat 'Vrijheid' heet, dan begrijpt een fase-7-kind het begrip 'vrijheid' niet, maar verwijst het woord 'vrijheid' naar die ene kat.⁷

Vanwege de eigenlijke taalontwikkeling worden *prentenboeken met los van elkaar staande afbeeldingen van basale woorden* mogelijk.⁸ In fase 7 kan de ene afbeelding gerust een kist, een kaart en gras bevatten, een andere een kapstok, een brief en een boom en een derde een gang, een boek en een tuin.⁹

Bij elke afbeelding kun je een zoekspelletje doen: 'Waar is de kist?', 'Wijs de boom eens aan.'

Fase 8 (1;10-2;2): verzamelingen van mentale beelden. Het kind somt geregeld allerlei verzamelingetjes op, van de namen van het bezoek dat zojuist is geweest, van gerechten die het zojuist heeft gegeten, en zo meer.

Ook gaat het fase-8-kind verzamelingwoorden als 'ook', 'nog', 'mee' en 'samen' gebruiken en begrijpen: 'Poes, ook poes, ook poes' bij een foto van drie poezen – in fase 7 zei het dan 'Poes, poes, poes'.¹⁰

⁷ Een interessant voorbeeld van een mentaal beeld is zelfherkenning in een spiegel. Het kind voert dan vóór de spiegel allerlei handelingen uit om te controleren of het dat kind in de spiegel daadwerkelijk is of niet. In fase 6 ging het na het voorbijlopen aan een lage spiegel achter de spiegel kijken om het kind dat het in de spiegel zag maar nu weg is, terug te zoeken.

⁸ Zoals *Mijn eerste Fiep-boek* van *Boekstart*.

⁹ Deze voorbeelden zijn ontleend aan het prentenboek *Ha! Ik zeg na* van Marijke Duffhauss en mijzelf. Het ligt in de bedoeling dat het vóór april 2022 verschijnt.

¹⁰ In fase 7 maakt het kind zich enkele namen van anderen eigen: broertjes, zusjes, neefjes, nichtjes, kinderen van het kinderdagverblijf, de huisdieren. De eigen naam zit daar niet bij. Die maakt het kind zich pas in fase 8 eigen. De reden is dat men bij

Vanwege de 'verzamelingen' worden *prenten met bij elkaar horende afbeeldingen van basale woorden* mogelijk. Afbeeldingen met speelgoed, met kledingstukken, met dieren en zo meer vallen nu in goede aarde.

Ook hier kan men bij elke afbeelding een zoekspelletje houden: 'Waar staat de hijskraan?', 'Zoek de laars eens', 'Zie jij waar de eekhoorn zit?'

Fase 9 (2;2-2;7): hadden de woorden in de fasen 7 en 8 betrekking op iets in de directe omgeving, in fase 9 komen ze los van de directe omgeving – de zogeheten representaties ontstaan; daarin is alles afwezig. Het recente verleden is een voorbeeld van een representatie – in de vorige fase vertelde het kind 's avonds nooit iets over wat die ochtend was gebeurd, maar nu komen er 's avonds al kleine vertellinkjes over de afgelopen dag. Op taalgebied ontstaan dan ook verleden tijdsvormen als 'gepakt' en 'gegeten' (en minder 'pakte' en 'at').

Vanwege het besef aan het recente verleden worden *voorleesboekjes met een heel eenvoudige verhaallijn over een direct herkenbaar onderwerp* mogelijk. Het verhaaltje is bijvoorbeeld dat een kind gaat wandelen, valt, huilt en van zijn moeder een kusje op de zere plek krijgt. Dan moet het zich bij het huilen kunnen herinneren dat het kind was gevallen en bij het kusje dat het kind huilde.

Het is geen enkele punt om in fase 9 hetzelfde verhaal vaker voor te lezen. Het kind vraagt er anders zelf om: 'Nogge keer! Nogge keer!' – dat kan het al in fase 8 vanwege het verzamelingswoord 'nog'.

Daarnaast ontstaan in fase 9 kleurnamen en andere bijvoeglijke naamwoorden. Vandaar dat een afbeelding met enkele basale kleuren mogelijk wordt: een bruine beer, een gele zon, groen gras, enzovoort.

Fase 10 (2;7-3;0): de representaties van fase 9 worden op elkaar betrokken. Op taalgebied is dat heel goed te horen aan zinnen over de nabije toekomst ('Strakjes gaan we een ijsje eten', 'Ik kom; eerst de pop in bed leggen'), op een vraag als 'Wil je pindakaas of hagelslag op je boterham?' antwoordt het kind met 'Pindakaas' of 'Hagelslag' en niet meer, zoals in fase 9, met 'Ja', waardoor je je vraag in tweeën moest kappen.

4. De lees- en boekontwikkeling in 3;0-8;6

De mentale beelden van fase 10 (toekomstbesef, of-vraag) zijn dermate samengesteld dat het louter symbolische van de fasen 7-10 in de volgende fase wordt overstegen. Het kind zit dan in de cognitief-relatieve hoofdfase.

In de cognitief-relatieve hoofdfase draait de psychologische ontwikkeling om verbanden tussen symbolen, die het kind uitdrukkelijk begrijpt en waar het uitdrukkelijk gebruik van maakt. Deze hoofdfase bestaat uit de fasen 11-14.

We bespreken deze hoofdfase op een andere manier dan de fasen 1-10. In §4A schetsen we de psychologische ontwikkeling tussen 3;0 en 8;6. Dan volgt in §4B de lees- en boekontwikkeling in de fasen 11-14. Omdat de letters van ons alfabet het kind pas wat zeggen in de fasen 13 en 14, staan we bij die fasen uitvoeriger stil dan bij de fasen 11 en 12.

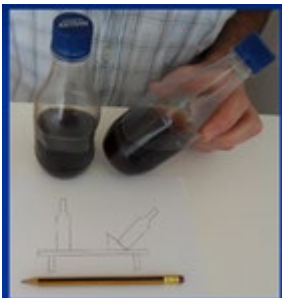
4A. De psychologische ontwikkeling in 3;0-8;6

We bekijken de psychologische ontwikkeling tussen 3;0 en 8;6 voor vier onderwerpen: het begrip 'horizontaal', het zelfportret, het schrijven en het lezen.

4A.1. Het begrip van 'horizontaal'

Één van het eerste waar het kind na zijn geboorte vrijwel constant mee te maken heeft, is de horizontale lijn: als het op de commode ligt om verschoond te worden, als het in zijn wieg ligt te slapen. Toch zal het zich pas rond 6;6 het begrip 'horizontaal' eigen maken. We bekijken dit voor de zogeheten flessenproef.¹¹

Vóór het kind staan twee doorzichtige flessen die half gevuld zijn met een donkere vloeistof:

De ene fles staat verticaal en de andere onder een hoek van 45°. Tussen die twee flessen en het kind liggen een vel papier met daarop twee gelijke flessen, die echter helemaal leeg zijn, en een potlood, pen of stift.¹²

De flessenproef wordt afgenomen van kinderen tussen 3;0 en 8;6. Ze krijgen allemaal dezelfde opdracht: 'Tekenen hier (de flesjes op papier) wat je daar (de flessen op de tafel) ziet'.

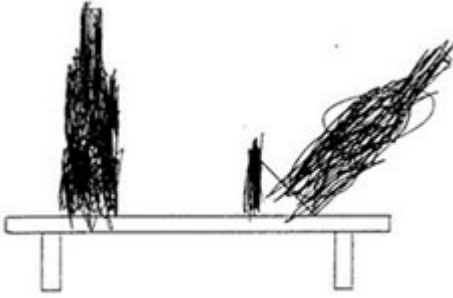
Elk van de vier fasen 11-14 heeft een eigen reactie.

andermans naam de ander daadwerkelijk vóór zich ziet. Bij de eigen naam is dat niet het geval. Daarvoor is het nodig dat men de eigen naam en het 'ruimtelijke mentale beeld' van zichzelf, waar de zelfherkenning in een spiegel op berust (zie noot 6), met elkaar combineert. Dat is in fase 8 het geval: de eigen naam en het ruimtelijke mentaal beeld van zichzelf vormen een verzameling.

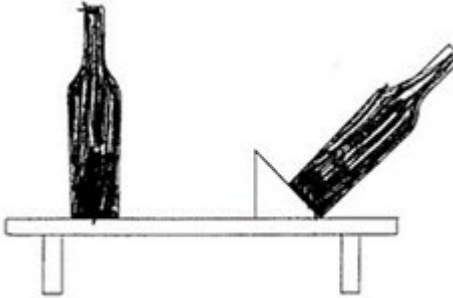
¹¹ Voor een meer uitvoerige toelichting: zie *Naar school* en ga via 'intekenen' in het register naar de vier reacties.

¹² Een potlood heeft de voorkeur omdat het kind dan iets kan uitgummen als het van gedachte mocht veranderen – en in een fase-overgang is dat steeds het geval.

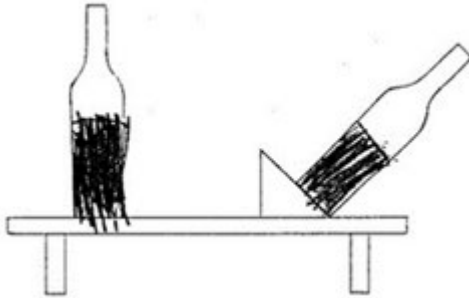
In fase 11 (3;0-3;9), de fase van de jonge peuter, vult het kind beide flesjes helemaal op, op een slordige manier:

In fase 12 93;9-4;6), de fase van de oudere peuter, vult het kind beide flesjes nog steeds helemaal op, maar dan op een nette manier:

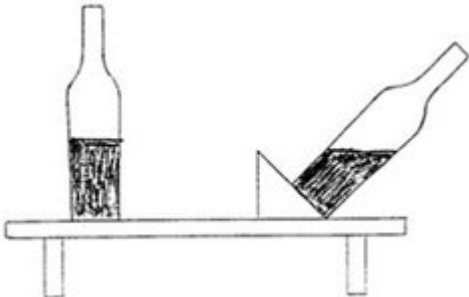

In fase 13 (4;6-6;6), de kleuterfase, vult het kind beide flesjes niet meer helemaal op, maar voor de helft terwijl het vloeistofoppervlak in het schuine flesje niet horizontaal is maar evenwijdig aan de bodem:

De reden voor het verschil tussen de fasen 12 en 13 is dat het fase-12-kind helemaal aan de concrete wereld is gebonden en het fase-13-kind zich daar enigszins van kan losmaken – in elk geval voldoende om een denkbeeldig lijntje te kunnen trekken voor het vloeistofoppervlak. Dat is goed in het staande flesje links te zien: eerst tekent het kind strepen vanaf de flessebodem tot aan een denkbeeldige horizontale lijn om pas daarna de horizontale streep te tekenen. In het schuine flesje rechts gaat het anders te werk. Dan tekent het eerst de streep voor het vloeistofoppervlak en vult het vervolgens het vlak onder die streep op. Over het niet-horizontale in het schuine flesje komen we in fase 14 te spreken.

In fase 14 (6;6-8;6), de fase van het jonge schoolkind, tekent het kind beide vloeistofoppervlakken horizontaal:

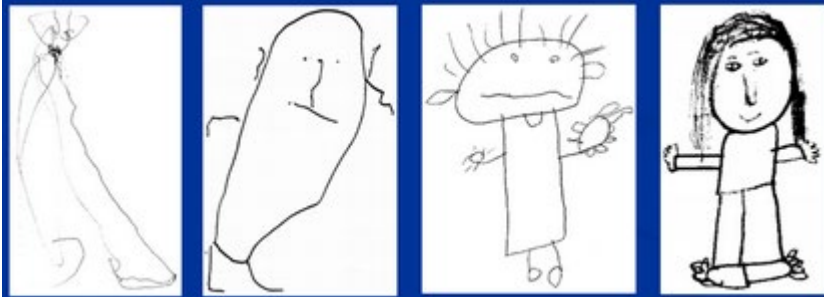
Fase-13- en fase-14-kinderen hebben met elkaar gemeen dat ze over enige abstractie beschikken waar fase-11- en fase-12-kinderen niet over beschikken – voldoende voor een denkbeeldig lijntje in verband met het vloeistofoppervlak. Het verschil tussen fase-13- en fase-14-kinderen is echter dat het fase-13-kind in abstract opzicht slechts in één richting kan

¹³ De reden van dat netje is dat het fase-12-kind is duidelijk te zien als het kind bijvoorbeeld eerst langs de linkerwand van de fles tekende en dan overstapt op tekenen langs de bodem: óf het draait het vel over een hoek van ongeveer 90° óf het laat het vel liggen en verzet zich over een hoek van ongeveer 90° óf het doet beide een beetje om die hoek van ongeveer 90° te krijgen.

denken en het fase-14-kind in twee richtingen. Dat is duidelijk te zien als beide na het tekenen wordt gevraagd of de flessen op de tafel en de flesjes op papier gelijk zijn aan elkaar. Het fase-14-kind gaat dan met de blik heen en weer tussen de flessen op tafel en de flesjes op papier. Het fase-13-kind doet dat evenwel niet. Dat slaat zijn blik op oneindig en gaat in zijn geheugen na hoe een halfgevolle fles er ook alweer uitziet en komt tot de conclusie dat het vloeistofoppervlak evenwijdig loopt aan de bodem. En dát tekent het en dat blijkt in de tekening van het fase-13-kind – daarin ziet het flesje rechts er gelijk uit als het flesje links: in beide loopt het vloeistofoppervlak evenwijdig aan de bodem.

A2. Het zelfportret

Kinderen tussen 3;0 en 8;6 kan men ook deze opdracht geven: ‘Tekenen jezelf’. Dit is de zelfportretproef. Net als op de flessenproef van §4a zijn ook hier vier principieel verschillende reacties op:

Van links naar rechts: vrijvormig zelfportret (fase 11), koppoter (fase 12), vertekend zelfportret (fase 13) en globaal kloppend zelfportret (fase 14).

De verklaring voor deze verschillen gaat in dezelfde geest als die voor de verschillende reacties in de flessenproef. We lichten er het verschil tussen de koppoter van fase 12 en het vertekende zelfportret van fase 13 uit.¹⁴

Het fase-13-kind vat het begrip ‘tussen’ bijna als een volwassene op, namelijk dat in de groepering ‘♦ ☼ #’ het figuurtje ☼ zich tussen de figuurtjes ♦ en # bevindt, omdat je bij het doortrekken van de rechte lijn van ♦ naar ☼ vroeg of laat op # uitkomt. Vandaar dat het fase-13-kind een romp tekent *tussen* het hoofd en de benen. Voor het fase-12-kind betekent ‘tussen’ dat ‘grenzend aan’, zodat ook in

het figuurtje ☼ zich tussen de figuurtjes ♦ en # bevindt. Vandaar dat de koppoter van het fase-12-kind geen aparte romp heeft: voor zover de oren, de ogen, de neus en de mond aan de grote kring grenzen, doet die kring dienst als hoofd en voor zover de armen en de benen eraan grenzen, doet hij dienst als romp.

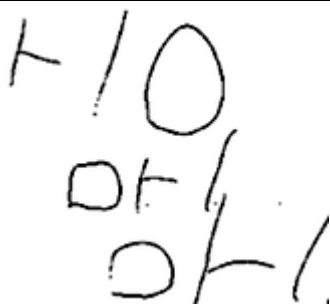
A3. Het schrijven

Het schrijven doen we in de zogeheten schrijfproef. Daarin vraagt men kinderen tussen 3;0 en 8;6 enkele woorden op te schrijven: de eigen voornaam, de woorden ‘mamma’ en ‘pappa’ en nog andere woorden en namen die het kind zegt te kunnen schrijven – doorgaans zijn dat andere namen (broertjes, zusjes, neefjes, nichtjes, vriend(innet)jes), maar soms ook zit er een stuk speelgoed, een gerecht of iets anders bij waar het kind enthousiast over is.

Ook hier weer zijn er vier principieel verschillende reacties. We geven voorbeelden van een meisje, Anke Lakerkerk.¹⁵

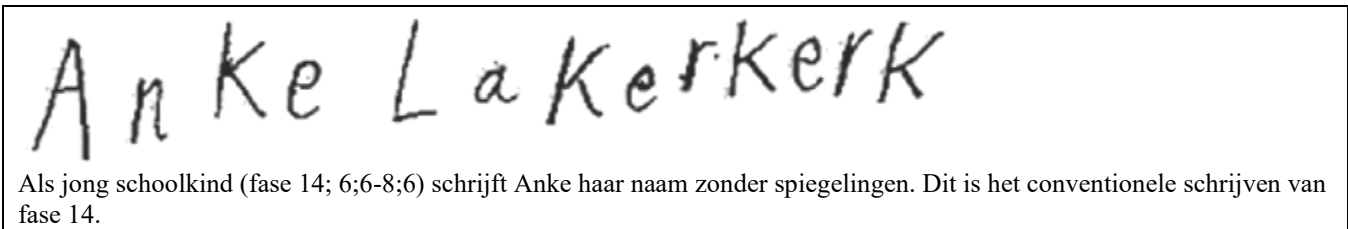
Als jonge peuter zet Anke krabbel na krabbel en doet ze geen poging om figuren terug te laten keren. Tot dat terug laten keren zou ze reden hebben als ze haar naam zou in klanken zou kunnen opdelen. Immers, in haar volledige naam komt de klank ‘k’ vier keer voor en de klank ‘r’ twee keer. Dit is het vrijvormige schrijven van fase 11 (3;0-3;9).

Als oudere peuter schrijft Anke haar naam ‘Anke’, de naam van haar zus Sonja en de naam van haar vriendinnetje Debbie. Haar letters zijn niet ontleend aan het alfabet van het Nederlands, maar zijn eigen figuren, die eventueel aan dat alfabet ontleend of erdoor geïnspireerd kunnen zijn. Ze laat figuren terugkeren, maar niet in overeenstemming met hun klanken: de drie woorden zijn uit dezelfde letters opgebouwd. Dit is het eigenfiguurlijke schrijven van fase 12 (3;9-4;6).

¹⁴ Voor een meer uitvoerige toelichting: zie *Naar school* en ga via ‘zelfportret’ in het register naar de vier reacties.

¹⁵ Voor een meer uitvoerige toelichting: zie *Naar school* en ga via ‘schrijven’ in het register naar de vier reacties.

Deze vier reacties worden op dezelfde manier verklaard als de reacties in de flessenproef en als die in de zelfportretproef. We lichten het gespiegelde schrijven van fase 13 en het conventionele schrijven van fase 14 eruit.

Het vermogen tot enige abstractie dat fase-13- en fase-14-kinderen in staat stelt tot het trekken van denkbeeldige lijnen in de flessenproef, stelt hen in de schrijfproef in staat om te begrijpen dat lettertekens voor klanken staan en geen afbeeldingen van voorwerpen zijn. Fase-11- en fase-12-kinderen zien in het letterteken 'Y' bijvoorbeeld een molen, in 'A' een tentje, in 'O' een zon, een bal of een wiel, in 'S' een slang, in 'U' een glas, enzovoort. Vandaar dat Anke in de fasen 13 en 14 met de letters uit ons alfabet schrijft: ze begrijpt dat de klanken van haar naam met lettertekens weergegeven kunnen worden, en wel met A, N, K en E. In de fasen 11 en 12 deed ze daar zelfs geen poging toe.

Dat het fase-13-kind letters spiegelt, kunnen we het gemakkelijkste uiteenzetten voor Ankes gespiegelde E. Als gesteld in de flessenproef: het fase-13-kind denkt in één richting en het fase-14-kind in twee richtingen. Als Anke de laatste letter van haar naam onthoudt als 'een staande streep met daar drie liggende strepen aan vast, die van me af gaan', dan zijn dit twee goede letters:

Э

E

A

A is de plaats waar Anke zich ten opzichte van 'E' en 'E' bevindt.

Pas als Anke in twee richtingen denkt, begrijpt ze dat alleen 'E' juist is. Dan beheerst ze de begrippen 'links' en 'rechts' en weet ze dat die liggende strepen zich rechts van de staande streep moeten bevinden. Wat 'links' en 'rechts' betreft: het fase-13-kind weet wat zijn linker- en wat zijn rechterarm is, maar denkt van iemand die tegenover hem zit of staat, dat diens linker- en rechterarm aan dezelfde kant zitten als de zijne – het noemt diens rechterarm dus zijn linkerarm en omgekeerd.

A4. Het lezen

Tot slot het lezen. Ook fase-11- en fase-12-kinderen geven reacties op teksten die ze onder ogen krijgen, maar die laten we hier nu rusten omdat ze vanwege hun opvatting over letters als afbeeldingen (zie hierboven bij het schrijven) een tekst zelfs niet bij benadering kunnen lezen.

Stel dat Anke de woorden 'anke', 'mamma', 'pappa' en 'sonja' als ANKE, MAMA, PAPA en SONJA. Kan ze dan leren lezen? U maakt met haar letters nieuwe klankzuivere woorden zoals MOP, JAS en KAMP. Als Anke MOP als 'M, o, p' leest, duidt dat op fase 13 en als 'M, o, p; mop' op fase 14. Leren lezen van een woord van drie letters gaat namelijk in vijf stappen, als volgt:

1. Anke ziet het letterteken 'M' en zet dat om in de klank 'm'.
2. Ze ziet het letterteken 'O' en zet dat om in de klank 'o'.
3. Met de klank 'o' gaat ze in gedachte terug naar de klank 'm' en vormt ze de klankreeks 'mo'.
4. Ze ziet het letterteken 'P' en zet dat om in de klank 'p'.
5. Met de klank 'p' gaat ze in gedachte terug naar de klankreeks 'mo' en vormt ze de klankreeks 'mop'.

Vanwege het in gedachte teruggaan met klanken naar een eerdere klank of klankreeks, is het denken in tweerichtingen een voorwaarde. Daar is in fase 14 aan voldaan en in fase 13 niet. Vandaar dat Anke MOP in fase 13 als 'M, o, p' leest (hakkend lezen) of als 'M, o, p; klomp' (hakkend-en-gissend lezen). En in fase 14 als 'M, o, p; mop' (hakkend-en-plakkend lezen) of, na enkele maanden, als 'Mop' (onmiddellijk lezen).

4B. Boeken en lezen in de fasen 11-14

Na de schets van de fasen 11-14 in §4A kunnen we de draad van §2-3 weer oppakken.

De mentale beelden van fase 10 (toekomstbesef, congruenties) zijn dermate samengesteld dat een overstijgen van het louter symbolische mogelijk wordt. Zoals we voor het begrip 'horizontaal', in het zelfportret, in het schrijven en bij het lezen hebben gezien, draait de psychologische ontwikkeling in de fasen 11-14 om cognitieve verbanden. In de fasen 11 en 12 staan die verbanden op concreet vlak, terwijl ze in de fasen 13 en 14 op abstract vlak staan. Bovendien gaan de abstracte verbanden van fase 13 in één richting en die van fase 14 in twee richtingen.

Fase 11 (3;0-3;9): de jonge peuter beschikt over concrete verbanden die in één richting gaan; slordig opvullend natekenen van halfgevuuld flesje; vrijvormig zelfportret; vrijvormig schrijven.

De jonge peuter functioneert op concreet-feitelijk vlak, maar kan meegaan in *boeken waarin verzonnen combinaties voorkomen*, bijvoorbeeld dat een stuk zeep vliegt of dat een aap met een rietje limonade drinkt. Hij verzint ook zelf allerlei verhalen. De voorlezer kan hem daarom op zeker ogenblik vragen hoe het verhaal misschien zal aflopen.

De verhaallijn is herkenbaar en rechttoe-rechtaan en het verhaal loopt goed af. Vaker voorlezen is nog steeds goed mogelijk.

Na afloop kun je met de jonge peuter bespreken wat hij bij bepaalde passages denkt (of hij zelf een hond kent, hoe bij hem het tandenpoetsen gaat) of hoe hij er zich bij voelde (blij, bedroefd).

Fase 12 (3;9-4;6): de oudere peuter beschikt over concrete verbanden die in twee richtingen gaan; netjes opvullend natekenen van halfgevuuld flesje; zelfportret als koppoter; eigenfiguurlijk schrijven.

De oudere peuter geniet van onmogelijke combinaties, verzint die ook zelf ('pies-en-poep-humor') en houdt van *boeken met eenvoudige spannende, ook onmogelijke, avonturen die goed aflopen*, maar houdt niet van griezelen.

Fase 13 (4;6-6;6): de kleuter beschikt over abstract-logische verbanden die in één richting gaan; loodrecht natekenen van halfgevuuld flesje; zelfportret met hoofd en romp; spiegelend schrijven; hakkend lezen en hakkend-en-gissend lezen.

De kleuter houdt van *sprookjes als Roodkapje, Sneeuwwitje en Doornrosje en van licht griezelige maar goed aflopende verhalen (Agent en boef)*.

De kleuter houdt van *boeken met klank- en vormspelen zoals Klank- en vormspel*. Zie bijlage I.

Fase 14 (6;6-8;6): het jonge schoolkind beschikt over abstract-logische verbanden die in twee richtingen gaan; horizontaal natekenen van halfgevuuld flesje; globaal kloppend zelfportret; ontspiegeld schrijven; hakkend-en-plakkend lezen en onmiddellijk lezen.

Bijlage II gaat over het lezen van het jonge schoolkind. Van zijn boeken stippen we twee onderwerpen aan: meelesboeken en het hergebruik van prentenboeken.

Meelesboeken

Zodra bij een kind is gebleken dat het leesrijp is en op school technisch leert lezen, kan buiten de school (bijvoorbeeld thuis) *meelesboeken* doen. Daarin staat het verhaal zoals gewoonlijk in het zwart, met bijvoorbeeld drie soorten passages:

- Passages in het **groen** voor een kind dat deze dertien letters in klankzuivere vorm kent: 'e'/'ee', 'n', 't', 's', 'r', 'a'/'aa', 'o'/'oo', 'l', 'g', 'v', 'i'/'ie', 'k' en 'm'. Samen maken ze 80,2% uit van het geschreven woord in het Nederlands.
- Passages in het **oranje** voor een kind alle letters in klankzuivere vorm kent.
- Passages in het **rood** voor een kind dat de stomme 'e', 'ij', 'oe', 'ui', 'e', 'ij', 'oe', 'ui', 'ng'/'nk', 'eu' en 'ei' kent.

Vanaf ongeveer de 'ei' kan een kind alle teksten lezen, uiteraard indien ze op kindniveau zijn geschreven. Immers, van de vijf spellingkwesaties die het Nederlands heeft¹⁶ kun je 'hand', 'botten', 'hakken', 'lekker', 'jij vindt', 'ik landde' en dergelijke haast niet fout lezen. Alleen 'boten', 'haken' en 'beker' zijn even wennen omdat een kind dat daar niet rijp voor is, die aanvankelijk met een korte klinkers leest, dus alsof er 'botten', 'hakken' en 'bekker' zou staan.

Hergebruik van prentenboeken

De prentenboeken met afbeeldingen van basale woorden van de fasen 7-9 kunnen opnieuw worden gebruikt. Daarbij dient men wel te bedenken dat de volgorde van de geleerde letters ertoe doet (zie de drie niveaus bij de meelesboeken) en dat elke leesmethode haar eigen volgorde heeft, waarin de letters worden aangeboden.

Het prentenboek *Ha! Ik zeg na* (zie noot 8) is op de leesmethode (of eigenlijk 'leeslijn') *Ontdekkend Leren Lezen*, die ik heb geschreven, gebaseerd. Dat wil zeggen, voor de woorden die tegen het slot van fase 7 van §3 (De boekontwikkeling in 1;6-3;0) zijn genoemd, geldt:

- Een afbeelding als die met de woorden 'kist', 'kaart' en 'gras' kunnen in dezelfde periode worden gelezen als dat de **groene** passages in meelesboeken kunnen worden gelezen.
- Een afbeelding als die met de woorden 'kapstok', 'brief' en 'boom' kunnen in dezelfde periode worden gelezen als dat de **oranje** passage in meelesboeken kunnen worden gelezen.

¹⁶ Namelijk: 'hand'/'rib', 'boten'/'botten', 'ik landde/rustte', 'jij vindt' en 'wij landden/rustten toen'.

- Een afbeelding als die met de woorden ‘gang’, ‘boek’ en ‘tuin’ kunnen in dezelfde periode worden gelezen als dat de rode passages in meelesboeken kunnen worden gelezen.

Vanwege dit hergebruik van *Ha! Ik zeg na* luidt de ondertitel ervan: *Hee! Ik lees mee*.

Algemeen gesteld: *bij het basisschoolkind dienen boeken en zinnen in meelesboeken aan te sluiten bij de letters die het kent (en schrijven bij de spellingkwesties die het beheerst¹⁷).*

5. Wat kun je als bibliotheek doen?

Een bibliotheek kan ten minste drie dingen doen om zo goed mogelijk bij de lees- en boekontwikkeling van het kind aan te sluiten. En dan is er in verband met het derde punt nog een vierde ding die de bibliotheken gezamenlijk kunnen doen.

5.1. Uitgaan van de ontwikkeling in het algemeen

Trainen, voordoen en dergelijke helpen niet echt en leiden hooguit tot schijngevolgen. Zie Ankes schrijven met 6;7 – ze wel op letters getraind maar niet op cijfers:

The image shows handwritten text. On the left, the name 'ANKE-LAKERKERK' is written in a cursive, somewhat irregular style. To the right, the numbers '1 2 3 4 5 6 7 8 9 10' are written in a similar style, with some numbers appearing slightly more distinct than others.

Weliswaar spiegelt Anke met 6;7 niet meer in haar letters, waar ze op is getraind, maar

- Haar letters vertonen verder alle kenmerken van fase 13 – ze lopen niet evenwijdig aan elkaar (zie met name ‘N’ van haar voornaam en ‘L’ van haar achternaam) en hun onderlinge verhoudingen kloppen niet (onder meer: in haar voornaam zijn hoofdletter ‘A’ en kleine letters ‘k’ en ‘e’ ongeveer even groot).¹⁸
- In de cijfers, waar ze niet op is getraind, spiegelt ze nog steeds: ‘3’, ‘5’, ‘6’, ‘7’ en ‘9’.

Met andere woorden, trainen leiden tot oppervlakkige schijngevolgen en veranderen niets aan de structuur van Ankes schrijven: ze is en blijft op het schrijfdomein een fase-13-kind. Dat valt ook wel te verwachten want een volgende psychologische structuur komt pas binnen bereik als er op neurologisch gebied wat is gebeurd en trainen heeft geen invloed op de neurologie. Op basis van de neurologische ontwikkeling verloopt de psychologische ontwikkeling van binnenuit. Verantwoord omgaan met de psychologische ontwikkeling houdt daarom in:

- aansluiten bij wat het kind kan – boeken op het ontwikkelingsniveau aanbieden;
- aanvullen van wat het kind niet kan – voorlezen, vertellen.¹⁹

Dit geldt zowel voor de ouders en de leerkrachten als ook voor bibliothecarissen wanneer ze ouders en andere leners advies geven.

2. Bijeenkomsten over de lees- en boekontwikkeling

Een bibliotheek kan over de lees- en boekontwikkeling bijeenkomsten houden zoals lezingen en cursussen), en wel voor drie soorten groepen:

- voor ouders;
- voor leid(st)ers van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen;
- voor leerkrachten van de groepen 1-3 en leescoördinatoren van basisscholen.

3. De boekencollectie en haar inrichting

Een bibliotheek kan ervoor zorgen boeken op elk ontwikkelingsnivo te hebben.

Een bibliotheek kan die boeken per ontwikkelingsfase bij elkaar zetten (en uiteraard daarbinnen naar onderwerpen onderverdelen; en niet omgekeerd).

Men is geneigd te denken dat we de leesontwikkeling kunnen bevorderen door kinderen boeken bóven hun ontwikkelingsnivo aan te bieden en dat aanbod ‘op te leuken’. Zo zijn er de afgelopen 15-20 jaar veel boeken voor kleuters (‘fase-13-kinderen’) op de markt gebracht met voorleesteksten én letteraanbod voor ‘letterherkenning’.

Een fase-13-kind heeft echter niets aan kennis van losse letters omdat het er geen woorden en al helemaal geen zinnen mee kan hakken-en-plakken.

Omgekeerd onthoudt letteraanbod een fase-13-kind gelegenheid om leesvoorwaarden te oefenen waar het wél aan toe is: met klanken en vormen spelen; zie hierboven onder fase 13 en bijlage I.

Algemeen: *aanbod boven iemands nivo wekt tegenzin, werkt averechts en dient dus vermeden te worden.*

¹⁷ Het schrijven van ‘hond’ wordt pas geleerd na gebleken rijpheid voor ‘hand’/‘rib’ en van ‘beker’ na gebleken rijpheid voor ‘boten’/‘botten’. Beide komen in het laatste deel van Ontdekkend Leren Lezen aan bod.

¹⁸ Zie verder *Naar school* (noot xxx), hoofdstukken xxx en xxx.

¹⁹ Precies zoals sneeuwkllokjes in januari/februari mogen bloeien en de lidcactus in november/december, zo laten verantwoorde ouders, leerkrachten en anderen elk kind bloeien als het ergens aan toe is:

* aansluiten waar mogelijk, namelijk bij wat het kind kan;

* aanvullen waar nodig, namelijk van wat het kind niet kan.

4. De bibliotheken samen

Om punt 3, 'Boekencollectie en inrichting', optimaal en landelijk te verwezenlijken is een indeling van alle kinderboeken naar ontwikkelingsniveau gewenst.

Op dit ogenblik speelt het AVI-systeem vaak een rol maar AVI is niet op de lees- en spellingontwikkeling gebaseerd en is slechts een formule:

$$leesindexA = 195 - 2l_{zin} - \frac{200}{3}l_{woord}$$

waarbij

- l_{zin} = gemiddelde zinslengte (woorden per zin)
- l_{woord} = gemiddelde woordlengte (lettergrepen per woord)

Deze formule is dan ook slechts een heel ruwe benadering van de moeilijkheidsgraden van kinderboeken. Immers, zinnen als 'tes rent' en 'zij houdt' hebben eenzelfde leesindex, maar zijn duidelijk niet even gemakkelijk te lezen – de letters van 'tes rent' horen tot de meest voorkomende in het Nederlands, terwijl van 'zij houdt' 'z', 'h' en 'd' veel minder vaak voorkomen, de tweetekenletters 'ij' en 'ou' voor een complicatie zorgen en 'dt' een spellingkwestie vormt.

Daarom pleit ik ervoor dat de bibliotheken samen bevorderen dat boeken ook of uitsluitend naar de ontwikkelingsfasen worden ingedeeld. De kern van die indeling staat onder de kopjes 'Meeleesboeken' en 'Hergebruik van prentenboeken':

- klankzuivere woorden waarin alleen de dertien letters 'e'/'ee' tot en met 'm' voorkomen;
- klankzuivere woorden waarin alle letters voorkomen;
- woorden met de complicaties van stomme 'e' tot en met 'ei'.²⁰

==== o =====

²⁰ Er zijn twee andere niveaus, namelijk:

- 'ou', 'uw', de stomme 'i', 'aai'/'ooi'/'oei', 'au', 'eeuw'/'ieuw', de stomme 'ij' en de hoofdletters;
- woorden als 'hand'/'rib', 'boten'/'botten' en woorden uit andere talen ('garage', 'computer' en dergelijke).

Bijlage I. Klank- en vormoefeningen voor de kleuter

Een fase-13-kind ('kleuter') kan met vrucht klank- en vormoefeningen doen.

Waarom zou het die doen?

- Het doet geen letterkennis- en/of leesles want het is niet leesrijp.
- Een letter heeft een *vorm* en staat voor een *klank*.

Hoe stelt u vast of een kind met *Klank- en vormspel* kan beginnen?

Met de woordlengteproef (klank) en de zelfportretproef (vorm).

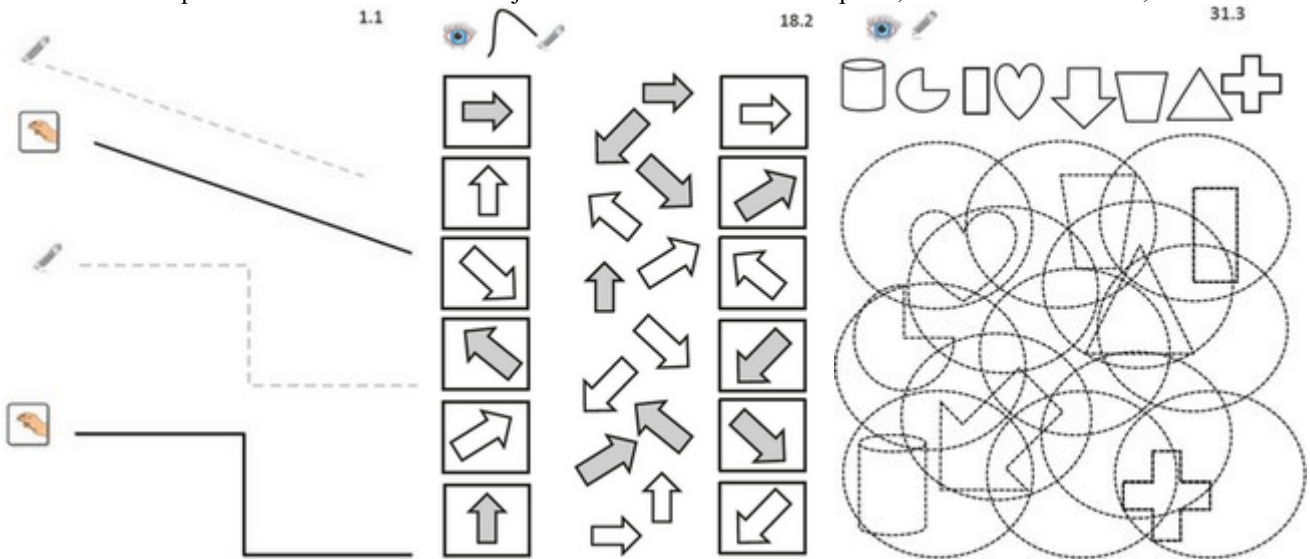
In de woordlengteproef stelt u vragen als 'Wat is het langste woord: /reus/ of /kaaboutur/?'. Fase-12-kind: 'Reus'; fase-13-kind: 'Kabouter'.

In de zelfportretproef vraagt u het kind zichzelf te tekenen, van top tot teen.

Het fase-12-kind tekent één vlak voor hoofd en romp: koppoter; zie de tweede afbeelding onder 'A2. Zelfportret'.

Het fase-13-kind tekent het hoofd en de romp apart; zie de derde afbeelding onder 'A2. Zelfportret'.

Klank- en vormspel telt 40 hoofdstukken. Dit zijn drie voorbeelden van vormspelen, uit de hoofdstukken 1, 18 en 31:

Twee voorbeelden van klankspelen, uit de hoofdstukken 5 en 22:

Woorden met dezelfde beginklank

- U zegt 'dans' en 'deur'.
- Het kind zegt deze woorden langzaam na en luistert daarbij goed naar de klanken waaruit het woord bestaat.
- Met welke klank beginnen deze woorden?
- Samen wordt er op dezelfde manier verder gespeeld met andere woorden.
- De woorden zijn:

'kip' en 'kat'	'mis' en 'mug'
'gum' en 'gat'	'lam' en 'les'
'jas' en 'juf'	'pop' en 'pet'
'sap' en 'som'	'tak' en 'ton'
'val' en 'vet'	'was' en 'wip'

Hakken

- U zegt het woord 'poot'. Het kind zegt het woord na.
- Met uw handen tegen elkaar maakt u vervolgens bij elke klank een hakbeweging: 'p-oo-t'.
- Het kind doet het na.
- Samen doen jullie de volgende woorden: 'boek', 'huis', 'deuk', 'haak', 'muur', 'dat', 'vin', 'kooi', 'zeep', 'pet', 'lief', 'bal'.
- Deze woorden doet u nog eens, maar na het zeggen van het woord laat u het kind het woord zelf hakken en maakt u alleen de hakbeweging mee.
- De derde keer zegt u alleen het woord en hakt het kind het terwijl het er zelf de hakbeweging bij maakt maar u niet.
- Tot slot hakt het kind het voorgezegde woord zonder er de hakbeweging met de handen bij te maken.

Bijlage II. Het lezen van het jonge schoolkind

Van het lezen van het jonge schoolkind 1 belichten we het bepalen van leesrijpheid en de leeslijn *Ontdekkend Leren Lezen*.

Het bepalen van leesrijpheid met de leesrijpheidstoets

Om Jespers leesrijpheid te bepalen, vraag ik hem eerst zijn naam, 'mamma' en 'pappa' te schrijven. Daarna vraag ik hem andere namen en woorden te schrijven, die hij zegt te kunnen schrijven. Dat zijn de naam van zijn broer, Siemen, en de voorletters van zijn twee nichtjes: S van Suzette en L van Laurien. Omdat ik ondertussen zit te denken welke woorden ik met zijn letters kan maken, die hij dan moet lezen, vraag ik hem of hij de letters bij de klanken 'k' en 'o' (van 'volop') kan schrijven. Dat is het geval. Hij schrijft deze woorden zonder spiegelingen en verwisselingen, maar in zijn cijfers spiegelt hij '9'. Hij schrijft goeddeels op het vlak van fase 14, met in die gespiegelde '9' een fase-13-restant.

Vervolgens maak ik met zijn letters het woord 'PAK'. Jesper leest het als 'P, aa, k; aap'. Ik: 'Ja, die letter (A) kan als 'aa' klinken, zoals aan het eind van 'mamma' en 'pappa', maar hij kan ook anders klinken zoals hier (ik wijs op de eerste A zowel van 'mamma' als van 'pappa'). Jesper: 'P, a, k; ak'. Beide keren leest hij hakkend-en-gissend (fase 13).

Het woord JAS leest Jesper als 'Juh, huh'. Ik: 'Huh?' – Jesper: 'Aa; juh, aa'. Ik: 'A' – Jesper: 'A, s; sacht (voor 'zacht')'. Opnieuw leest hij hakkend-en-gissend (fase 13).

Jesper leest LOS als 'A, o, s; l, o, s; los'. Dit is hakkend-en-gissend (fase 14).

Het woord KNAP ten slotte hakt hij twee keer alvorens hij er het woord 'Ap' bij gist: 'K, n, a, p; k, n, a, p; ap'. Ook dit leest hij hakkend-en-gissend (fase 13).

Omdat ik genoeg weet, vraag ik geen tweede woord van vier letters. Jesper leest goeddeels op het niveau van fase 13, met LOS als uitloper naar fase 14.

SCHRIJFPROEF

Naam van de proefkinder: Ewald Gegevens van het kind: Voornaam: Jesper
 Geboortedatum: 28-1-08
 (eventueel volje 'weken' te) Leeftijd: 6 jaar en 0 maanden
 Datum: 07 (dag) 02 (maand) 14 (jaar) (* datum minus geboortedatum)

Aan welke/vrijge schrijftoetsingen doet dit kind thuis en op school: _____

Het kind schrijft zijn naam: Jesper

Het kind schrijft 'mama': M A M A

Het kind schrijft 'papa': P A P A

Laat het kind vijf andere woorden, namen en letters schrijven, die het nog te kunnen schrijven:

SIEM EN broer Siemen
S (S) van Suzette
LKO (L) van Laurien; (K) (L) (O)
123_5678010

Opgelet!
 Schrijf hij elk schriftje wat er vermeld is het kind thuis.
 Zet hij elke naam de relatie van degene tot het kind: broer, zus, tante, vriend(inste), behouder of wat ook maar.

LEESPROEF

Naam van de proefkinder: Ewald Gegevens van het kind: Voornaam: Jesper
 Geboortedatum: 28-1-08
 (eventueel volje 'weken' te) Leeftijd: 6 jaar en 0 maanden
 Datum: 07 (dag) 02 (maand) 14 (jaar) (* datum minus geboortedatum)

Aan welke/vrijge leesproeven doet dit kind thuis en op school: _____

Maak met de letters/klanken van het kind (ook als ze gespiegeld zijn) vijf schriftjes in de schrijfform of kleine klankklare woorden, eerst van 3 letters dan van 4 letters. Dit zijn de testwoorden.
 Dus, als Ewald EENDE, MAMA en PAPA schrijft, wil SAP, RIM en FRET, maar niet IET en ASEM.
 Let er vooral op of Ewald SAP leest als 'S, A, P' of als 'S, A, p; sap'.

Testwoord 1:
PAK
 Het kind leest dit als: 'P, aa, k; aap'; 'k, n, a, p; k, n, a, p; ap'
 Eventuele andere reacties zijn: niet leesbaar

Testwoord 2:
JAS
 Het kind leest dit als: 'juh, huh; 'kud?'; 'aa; juh, aa; 'a, a'; 'as'
 Eventuele andere reacties zijn: lede

Testwoord 3:
LOS
 Het kind leest dit als: 'A, o, s; l, o, s; los'
 Eventuele andere reacties zijn: _____

Testwoord 4:
KNAP
 Het kind leest dit als: 'k, n, a, p; k, n, a, p; ap'
 Eventuele andere reacties zijn: _____

Testwoord 5:

 Eventuele andere reacties zijn: _____

Het kind leest dit als: _____
 Eventuele andere reacties zijn: _____

Jesper is dus stellig niet leesrijp, want daarvoor is het nodig dat hij beide proeven op het niveau van fase 14, de fase van het jonge schoolkind doet. In de schrijffproef is dat bijna het geval, maar in de leesproef leest hij alleen LOS op het niveau van fase 14, namelijk hakkend-en-plakkend, maar zowel de drieletterige woorden PAK en JAS als het vierletterige woord KNAP leest hij op het niveau van fase 13, namelijk steeds hakkend-en-gissend.

De leeslijn Ontdekkend Leren Lezen

Het door mij geschreven *Ontdekkend Leren Lezen* (OLL) is de enige leesmethode (het is eigenlijk een leeslijn) die op leesrijpheid is gebaseerd.²¹ Hieronder staan:

- Het ontdekblad van de letter 'k', met de 'k' voorgesteld door '►', om de lezer een beetje een ontdekkingservaring te geven.
- Het ontdekblad van de letter 'k', zoals het kind het aangeboden krijgt in OLL; voor dit ontdekblad heeft het kind die voor de letters 'e'/'ee', 'n', 't', 's', 'r', 'a'/'aa', 'o'/'oo', 'l', 'g', 'v' en 'i'/'ie' gehad, in deze volgorde.²²

²¹ OLL heeft ten minste acht kenmerken. Ze staan alle acht in het internetartikel 'Ontdekkend leren lezen - Acht hoofdkenmerken'; zie www.wij-leren.nl/ontdekkend-leren-lezen-hoofdkenmerken-leesrijpheid.php.

²² Na de drie letters 'e', 'ee' en 'n' ontdekt het kind de vierde letter, 't', aan de hand van een ontdekblad voor de woorden 'net', 'tent' en 'teen'. De vijfde letter, 's', gebeurt dat met de woorden 'nest', 'steen' en 'snee'. De zesde letter, 'r', wordt met de woorden 'ster', 'ree' en 'ren' ontdekt.

- Het ontdekblad voor ‘e’/‘ee’ en ‘n’; tegen het slot van Klank- en vormspel heeft het kind klankspelen gedaan met de vijf combinaties van een korte en een lange klinker: ‘e’/‘ee’, ‘a’/‘aa’, ‘o’/‘oo’, ‘i’/‘ie’ en ‘u’/‘uu’.

Eén van de doelen die ik met met OLL heb gesteld is dat het kind zo snel mogelijk zinnen en verhaaltjes moet kunnen lezen. Dit lukt al na de ontdekking van de vierde letter, ‘s’, zoals in ‘tes eet een snee’. Het spreekt vanzelf dat bij elke volgende letter het aantal mogelijke zinnetjes heel snel toeneemt. Na de vijfde letter, ‘r’, kan het kind zinnetjes als ‘tes rent’ en ‘rens eet snert’ lezen. Het kan nu ook het eerste OLL-leesboekje lezen: ‘trees en rens’.²³

²³ www.ontdekkendleren.nl/leesboekjes-bij-oll1.